

Andijon Davlat Universiteti fizika-matematika fakulteti
Informatika yo'nalishi III-bosqich IAT guruh talabasi
Ismailova Umidaning
“Matnni formatlash. Web-saxifalarda grafika ”
Mavzusidagi

REFERATI

Mavzu. Matnni formatlash. Web-saxifalarda grafika

Reja:

- A) Sarlavhalar. Gorizontal chiziqlar. Matn stilizatsiyasi.
- B) Fizik stillar elementlari. Mantiqiy stillar elementlari.
- C) Abzats stillari elementlari.
- D) <blockquote>, <address>, <ins>, elementlari.
- E) Ro'yxatlar.
- F) Tasvirlar. Tasvirlarning formatlari.
- G) Tasvir yaratish, formatini o'zgartirish.
- H) elementi.
- I) Matn va tasvirlarni joylashtirish

Sarlavhalar <p> tegi kabi aloxida abzats ko'rinishida ifodalanadi. Sarlavxalarning 1-dan 6-gacha pog'onalari mavjud.

```
<h1 align="center">Eng katta sarlavxa</h1>
<h2>2-darajali kattalikdagi sarlavxa</h2>
<h3>3-darajali kattalikdagi sarlavxa</h3>
<p>Bu oddiy matn</p>
<h4>4-darajali kattalikdagi sarlavxa</h4>
<h5>5-darajali kattalikdagi sarlavxa</h5>
<h6>Eng kichik sarlavxa </h6>
```

Xar xil ajratuvchi gorizontal chiziqlar <hr /> tegi yordamida qo'yiladi. Bu chiziq abzatslar oralig'ida joylashib, brauzer oynasining eni bo'ylab chiziladi. Agar foydalanuvchi brauzer oynasini o'lchamlarini o'zgartirsa, chiziq ham mos ravishdi o'zgaradi.

<hr /> tegi
 tegi kabi ochiq teg hisoblanadi, ya'ni bu teglarni yopuvchi tegi bo'lishi talab qilinmaydi.

HR – “horizontal rule” (gorizontal chiziq) dir. <hr /> tegining atributlari:

Atribut nomi	Vazifasi
Size	Gorizontal chizikning kalinligi. Eng katta ulcham 5 pikselni qo'llash tavsiya etiladi.
Width	Chiziqning enini belgilaydi, foizlarda beriladi.
Align	Chiziqning joylashishi: brauzer oynasining chap tomonida, o'ng tomonida, o'rtasida.
noshade	Chiziqning tashqi ko'rinishini belgilaydi.

Masalan:

`<hr size="4" align="center" width="50%" noshade="noshade" />`

Endi matn stilizatsiyasi xakida. Teglar texnologiyasi yordamida bir nechta yangi elementlar keltiriladi. Stillar ikki xil bo'ladi: fizik stillar va mantiqiy stillar.

Matn muharrirlari bilan ishlash jarayonidan bilamizki, matnlarni xar-xil ko'rinishda ifodalanishi mumkin: qalinlashtirilgan (polujirniy), qo'lyozma shaklida (kursiv), tagi chizilgan (podcherknutiy) ... Bu elementlarni ixtiyoriy grafik brauzerlar bir xil ko'rinishda ifodalaydilar. Ba'zi bir fizik stillar:

Element	Vazifasi
<code>, </code>	Qalinlashtirilgan matn (polujirniy)
<code><i>, </i></code>	Qo'lyozma shaklidagi matn (kursiv)
<code><tt>, </tt></code>	Harflar oralig'ini kengaytirish
<code><u>, </u></code>	Tagi chizilgan matn (podcherknutiy)
<code><big>, </big></code>	Kattalashtirilgan matn
<code><small>, </small></code>	Kichiklashtirilgan matn
<code>_,</code>	Pastki indeks
<code>[,]</code>	Yuqori indeks

Fizik stillarni ishlatish qoidasi:

1. Matnni kiriting.
2. Matn oldiga kursorni olib kelib kerakli tegni ochuvchisini yozing.
3. Matn oxiriga kursorni olib keling.
4. Yopuvchi tegni yozing.

```
<b> Qalinlashtirilgan matn (polujirniy)</b><br />
<i> Qo'lyozma shaklidagi matn (kursiv) </i><br />
<tt> Harflar oralig'ini kengaytirish </tt><br />
<u> Tagi chizilgan matn (podcherknutiy)</u><br />
<big> KATTALASHTIRILGAN MATN</big><br />
<small> kichiklashtirilgan matn</small><br />
C<sub>n</sub><br />
ax<sup>2</sup>+bx+c=0<br />
```

Mantiqiy stillar:

Element	Vazifasi
<code>, </code>	<code><i></code> tegiga analog teg.
<code>, </code>	<code></code> tegiga analog teg.
<code><cite>, </cite></code>	Mazkur xujjatniga sitata keltirish.
<code><dfn>, </dfn></code>	Dastur kodi
<code><samp>, </samp></code>	Programmaning ishlashiga misol. Oldingisi kabi ishlaydi.
<code><kbd>, </kbd></code>	Klaviaturadan kiritiladigan matn
<code><var>, </var></code>	O'zgaruvchi yoki miqdor
<code><abbr>, </abbr></code>	Abbreviatura
<code><acronym>, </acronym></code>	Akronim

Mantiqiy stillar brauzerga matnni qay tartibda ekranga chop etish kerakligini bildiradi. Mantiqiy stillar fizik stillar ishlamay qoladigan holatlar uchun ham

o'rinli bo'lishi mumkin: uyali telefon internetga ulanganda tegi orqali qalinlashtirilgan matn uchrab qolsa, uni o'qiy olmaydi. Bu holatda elementi kerakli natijani bera oladi.

<pre>, </pre> teglari formatlatgan, tayyor holga keltirilgan matndir. Uning <p> dan farqi shundaki, <pre> elementi hamma bo'sh joy va qator tashlashlarni «tushunadi». Ya'ni bu elementlar o'rtasiga matn qanday joylashtirilsa, shu holatda brauzer oynasida ko'rinadi.

<pre> elementidan jadvallar yozishda ham foydalanish mumkin:

```
<pre>
      Kurs   gurux   talaba soni
      1       a       21
      1       b       20
      1       c       24
      1       d       23
</pre>
```

<blockquote> elementi fizik atributlar qatoriga kiradi. Bu element abzatsni vizual holda oddiy matndan ajralib turishini ta'minlaydi. Masalan:

```
<blockquote>
Falastin etakchisi Yosir Arofat xayotdan kuz yumdi.
Uning ulimi sabablari xozircha oshkor etilmayapti.
Falastin muxtoriyati axolisi uning ulimi sabablarini
Ommaga oshkor kilishlarini talab kilayapti. Frantsiya
xukumati xozircha bu xakda xech narsa deganicha yuk.
Ma'lumki, Yosir Arofat Frantsiya xarbiy
gospitallaridan biriga kasalligi tufayli xayotdan kuz
yumdi. Ulimi sabablari keltirilgan xujjatlar Yosir
Arofatning oilasiga takdim etildi.
</blockquote>
```

Natijani brauzer oynasida uzingiz kurib olasiz.

<blockquote> ishlatilganda matn oddiy shriftda oldingi stildagidek ifodalanadi. U ham <p> elementi kabi ortiqcha probellar va qatorlarni yo'q qiladi.

<address> elementi sahifa avtori haqidagi ma'lumotni o'zida mujassamlashtirgan matnni yaratish uchun ishlatiladi. Aksariyat brauzerlarda bu matn qulyozma (kursiv) holda ko'rinishga ega bo'ladi. Odatda bu element web-saxifaning oxirida ishlatilib, o'zida quyidagi ma'lumotlarni aks ettiradi:

- sahifa qachon oxirgi marta yangilangan;
- bu saxhifa bilan bog'lik savollarni kim bilan muhokama qilish mumkinligi (odatda web ustasining e-mail keltiriladi);
- sahifaning URL adresi;
- kompaniya yoki tashkilotning adresi, telefon nomeri.

Masalan,

```
<address>
Oxirgi yangilanish: 25.11.2004 <br />
web master: jspi@intal.uz <br />
Jizzax shaxri, Sh.Rashidov shox kuchasi. Tel: 226-18-57
</address>
```

<ins> va elementlari biznes va ta'limga bag'ishlangan ofitsial proektlar tayyorlovchilarda ayniqsa qizikish uyg'otadi.

`<del>` elementi shunday matn uchun ishlatiladi, u ko'rish jarayonida o'chirilgan holda ko'rinadi, `<ins>` elementi esa o'chirilgan matn o'rniga qo'yiladigan matn uchun ishlatiladi.

Masalan:

```
<del title="O'chiriladigan matn">Uchirish </del>
<ins>Bu qo'yiladigan matn </ins>
```

Ro'yxatni tuzishda odatda quyidagi format qo'llaniladi:

```
<ro'yxat turi >
<li>Birinchi bo'lim</li>
<li>Ikkinchi bo'lim </li>
<li>Uchinchi bo'lim </li>
</ro'yxat turi >
```

Ro'yxat turi nomerlangan ro'yxat va chiziqli ro'yxat bo'lishi mumkin. Nomerlangan ro'yxat `<ol>`, chiziqli ro'yxat esa `<ul>` elementi bilan beriladi. Ularning har biri `<li>` elementi bilan ifodalangan bo'ladi.

```
<ol>
<li>Birinchi punkt</li>
<li>Ikkinchi punkt</li>
<li>Uchinchi punkt </li>
</ol>
<ul>
<li>Birinchi punkt</li>
<li>Ikkinchi punkt</li>
<li>Uchinchi punkt</li>
</ul>
```

Ko'pgina grafik brauzerlarda tartiblangan ro'yxatlarning qo'shimcha atributlarini qo'llash mumkin bo'ladi. Ularning yordamida tartiblashni ko'rinishini tanlash mumkin bo'ladi.

Teg nomi	Ro'yxat turi
<code><ol type="A"></code>	Katta harflardan tuzilgan ro'yxat
<code><ol type="a"></code>	Kichik harflardan tuzilgan ro'yxat
<code><ol type="I"></code>	Rim (Katta) harflaridan tuzilgan ro'yxat
<code><ol type="i"></code>	Rim (Kichik) harflaridan tuzilgan ro'yxat
<code><ol type="l"></code>	Arab raqamlaridan tuzilgan ro'yxat
<code><ul type="disc"></code>	Doiralardan tuzilgan ro'yxat
<code><ul type="square"></code>	Kvadratlardan tuzilgan ro'yxat
<code><ul type="circle"></code>	Aylanalardan tuzilgan ro'yxat

Bundan tashqari tartiblashni ixtiyoriy **start** atributi yordamida nomerlangan ro'yxatni boshlang'ich qiymatini tanlash mumkin bo'ladi. Masalan, ro'yxat 5 nomeridan boshlanishi kerak bo'lsa, `<ol start="5">` deb yozish kerak bo'ladi.

value atributi ro'yxat ichida boshqatdan ro'yxat qilish imkoniyatini beradi.

Tarmoqda tasvirlar haqida gapirilganda aniqlangan ma'lum bir turdagi fayllar haqida gap ketadi. U sifrovoy kamera yoki skaner yordamida olingan rasm, tasvir, hattoki, grafik formatda ifodalangan matn bo'lishi ham mumkin. Bu yerda faylning aniqlangan formati muhim rol o'ynaydi. Ko'pchilik matn muharrirlari (Notepad, SimpleText) grafik fayllarni o'zlarida tasvirlay (ko'ra, ifodalay) olmaydilar. Buning uchun maxsus tasvirlarni ko'rish programmasi, grafik muharrirlar mavjud.

Tasvirlarni web-sahifaga joylashtirish juda oddiy. Buning uchun `<img />` elementi kerak bo'ladi. Shuni tushunish kerakki, rasm sahifaga joylashtirilmaydi, balki rasmga sahifadan turib murojaat (rasmga yo'l) ko'rsatiladi. Rasm fayli esa kompyuterning qattiq diskida yoki tarmoqda joylashgan bo'lishi mumkin.

Tarmoqda tasvirlarning asosan JPEG (Joint Photographic Experts Group «Dji-peg» deb o'qiladi), GIF (Graphics Interchange Format «gif» yoki «djif» deb o'qiladi) va PNG (Portable Network Graphics «ping» deb o'qiladi) kabi formatlari qo'llaniladi. Bundan tashqari PCX, TIFF va PICT kabi formatlar ham internetda uchraydi. Agar foydalanuvchida boshqa formatdagi tasvirlar bo'lib, uni web-sahifaga joylashtirmoqchi bo'lsa, u holda uni yuqoridagi formatlardan birida ifodalab olishi maqsadga muvofiqdir.

Web-saxifa uchun tasvirni qo'yayotganda quyidagi qoidalarga e'tibor berish lozim: birinchidan «tushlik uchun yaxshi qoshiq»ki tanlagan kabi, ya'ni tasvir o'z joyida qollanilishi kerak; ikkinchidan, tasvir faylini yuklash ko'p vaqtni olmasligi kerak.

Tasvirlar, jadvallar, grafiklar web-saxifani bezaydi, uning ko'rinishi va informativlik xususiyatini oshiradi. Faqat matndan iborat qeb-saxifa foydalanuvchini zeriktirib qo'yishi mumkin.

Web-saxifaga tasvirlarni qoyish oddiy vazifa. Murakkabi, yaxshi tasvirni hosil qilish hisoblanadi. U ko'plab xususiyatlarga ega bulishi lozim: qiziqarli, foydali, o'ziga tortuvchi va juda ham katta hajmli bo'lmasligi lozim. Tasvirlarni yaratishning ba'zi bir qoidalari:

- Tasvirlar va grafikalar berilayotgan informatsiyaga tegishli bo'lishi lozim. Sahifaning o'lchamini oshirish uchungina tasvirlarni qo'yish kerakmas. Foydalanuvchilar Internetdan ma'lumot qidiradi va faqat keraklisini o'qiydi, sizning yaxshi ko'rgan rasmingizni ko'rish u uchun qiziq emas.
- Tasvirlar tez yuklanishi kerak, bu yutuqqa olib keladi. Buning uchun esa fayl katta xajmda bo'lmasligi kerak. Shuning uchun saxifani rasmlar bilan «to'ldirib» tashlamaslik kerak.
- Oxirgi yillarda ishlab chiqarilayotgan yuqori sifatli raqamli fotoapparatlar xizmatidan foydalaning. Bu sizga kerakli format va o'lchamni tanlashda qulaylik tug'diradi.

Agar siz sahifangizga tasvir qo'yishga qaror qilgan bo'lsangiz tasvirlarni yaratishga mo'ljallangan grafik muxarrirlar xizmatidan foydalanishingiz mumkin. Ular: Paint Shop Pro, Graphic Converter, Adobe Photoshop, Adobe Image Ready, Corel Draw, Corel Xara ...

`<img />` elementi web-sahifaga tasvir qo'yish imkoniyatini beradi. Bunda tasvirning URL adresini ko'rsatish kerak bo'ladi. Tasvir fayli hamma fayllar

saqlanayotgan kataloglarning birida yoki Internetda joylashgan bo'lishi mumkin. `<img />` elementining quyidagi ko'rinishda yoziladi:

```

```

Agar tasvir Internetdan yuklanishi rejalashtirishgan bo'lsa, u holda uning tuliq adresini yozish kerak:

```

```

Agar tasvir uzimizning katalogda joylashgan bulsa, uning adresini tulik kursatish shart emas:

```

```

```

```

Hamma Internet foydalanuvchilarda ham Internet Explorer, Netscape yoki boshqa bir grafik brauzer o'rnatilmagan bo'lishi mumkin. Ba'zi bir foydalanuvchilar Internet bilan aloqa juda sekin bo'lganligi sababli grafik holatni uchirib qo'yishlari ham mumkin. Bundan tashqari WAP turdagi uyali telefon apparatlarini, cho'ntak kompyuterlarini va ko'zi ojizlar uchun ovozli brauzerlar mavjudligini unutmaslik kerak. HTML tilida bunday holatlar uchun **alt** atributini qo'llash imkoniyati bor. Unda saxifaga quyilayotgan tasvir ekranga yuklash imkoniyati bo'lmaganda shu tasvir nima haqda ekanligini bildiruvchi matn mavjuddir. Bu matn tasvir chiqishi kerak bo'lgan, ammo ba'zi bir sabablarga ko'ra ekranda ko'rinmay turgan joyda yoziladi. Masalan:

```

```

Matn va tasvirlarni sahifaga joylashtirishda quyidagi atributlardan foydalaniladi:

Nomi	Vazifasi
align="top"	Matn tasvirning yuqori chegarasi bilan tenglashtirib yoziladi.
align="middle"	Matn tasvirning o'rtasi bilan tenglashtirib yoziladi.
align="botom"	Matn tasvirning quyi chegarasi bilan tenglashtirilib yoziladi.

Matnlarni o'ngdan va chapdan tekislash imkoniyati ham mavjud. Buning uchun **align** atributida **left** yoki **right** yozuvini yozish kerak bo'ladi.

Qo'yilayotgan tasvirning o'lchamlarini tanlab qo'yishimiz mumkin. Buning uchun width va height elementlari yordami ishlatiladi. Berilayotgan ulcham piksellarda ifodalanadi. Masalan:

```

```

ASOSIY ADABIYOTLAR

1. T. Staufer. Sozdanie web-stranits. Samouchitel. – «Piter», Sankt-Peterburg, 2003 g.
2. A. Goncharev. HTML. Samouchitel. – «Piter», Sankt-Peterburg, 2001 g.

3. Allen Vayk. JavaScript. Entsiklopediya polzovatelya: per. s. ang. – «TID» «DS», Kiev, 2001 g.
4. webmastering – elektron o'quv qo'llanma.

QO'SHIMCHA ADABIYOTLAR

1. A.I. Tixonov. «Publikatsiya dannix v Internet» Uchebnoe posobie. Moskva Izdatelstvo «Mir» 2000
2. JavaScript ni urganish buyicha elektron qo'llanmalar
3. Internet veb-saytlari:
 - a. <http://www.cgi.ru>
 - b. <http://www.woweb.ru>
 - c. <http://www.ru>
 - d. <http://www.vanta.ru/script/>
 - e. <http://www.vbnet.ru>
 - f. <http://www.scriptic.ru/>
 - g. <http://www.webacademy.com/>
 - h. <http://pacificwebart.com/>